

# Kurikulum ve svých různých formách existence.

- Definice kurikula. Různé způsoby vymezení obsahu vzdělávání (pojmy učební plán a učební osnovy, výstupy, standardy). Formy existence kurikula – např. v rozlišení na projektované, realizované, osvojené. Žákovská pojetí učiva.

# Kurikulum

- **V užším smyslu**

- Plán

*Rozsah a řazení učiva.*

*Učební plán a učební osnovy.*

*Ale existuje ještě řada dalších pojetí*

- **V širším smyslu**

- Úspěšnost realizace

- Veškerá školní (životní) zkušenost

- Implementované...
- Skryté...

# **UŽŠÍ POJETÍ KURIKULA**

# Kurikulum v užším smyslu:

*Rozsah a řazení učiva.*

*Učební plán a učební osnovy.*

*Ale existuje ještě řada dalších pojetí...*

# Walterová (1994) podle Glatthorna (1987)

- **Kurikulum jsou plány určené k řízení učení ve školách, obvykle prezentované v permanentně obnovovaných dokumentech, které jsou vypracovávány na několika úrovních obecnosti a implementace těchto plánů ve třídě, tyto plány jsou realizovány v učebním prostředí, které také ovlivňuje to, čemu se žáci učí.”**

# Definice kurikula

- Unesco (Seguin, 1991, s. 9):
- "vzdělávací projekt určující
  1. záměry, cíle a konkrétní úkoly vzdělávacího působení;
  2. metody, prostředky a aktivity k dosažení těchto cílů;
  3. způsoby a nástroje požadované ke zhodnocení úspěšnosti vzdělávacího působení"

(Školní didaktika)

# Kurikulum – komplex odpovědí na otázky

Otázka	Východisko kurikula	Kategorie
Proč	cíle, potřeby, hodnoty, perspektivy	Cíle, funkce
Koho	zvláštnosti věkové, sociální, etnické, sexuální, typologické	Charakteristiky učícího se
Co	poznatky z oblasti vědecké, umělecké, praktické	Obsah
Kdy	časový rozsah, ročník, časová jednotka	Čas
Jak	strategie učení, metody výuky, komunikace, organizace učení, mimotřídní činnost	Metody, postupy
Podmínky	legislativa, řízení, vybavení, prostředí, klima, spolupráce, materiály	Organizace
Výsledky	hodnocení, prostředky, kontrola, využití	Kontrola, hodnocení

# Jako plán kurikulum určuje

Čas

- Odkdy
- Kolik
- V jakém pořadí
- ...

Obsah

- Co
- Do jaké hloubky (rozsah)
- Jaké hranice (předměty, oblasti)
- ...



# Tradičně kurikulum popisovaly dva dokumenty

## Učební plán

- Říká, jaké předměty jsou v daném stupni vyučovány a jaké mají časové dotace

## Učební osnovy

- Obsah učiva jednotlivých předmětů, sled uspořádání témat a jejich rozvržení do ročníků, případně i časové dotace témat
- Mohou být pro jednotlivé ročníky dále rozpracovány do **tematických plánů**

# Dnes stát nevytváří osnovy, ale kurikulární rámec (**rámcový vzdělávací program**)

- Každý kurikulární rámec poskytuje strukturu potřebnou k návrhu vyučovacích předmětů a logické zdůvodnění a politický kontext pro další rozvíjení kurikula těchto předmětů. (Marsh, s. 19)
- Soudobé kurikulární rámce jsou především vytvářeny, aby provázely jednotlivé školní komunity učitelů, rodičů a žáků při jejich rozhodování o programu výuky. (Kerr, 1989, Marsh, s. 21) Umožňují také učitelům vybírat kurikulární materiály, ale také umožňují kontrolu školních kurikul, takže v sobě mají i mocenský aspekt.

# Kurikulum je vždy současně problémem technickým i politickým

## Pedagogika:

Výběr a uspořádání učiva

- Dlouho bylo ústředním problémem:
- CO
- KDY
- JAK

## Politika

### Boj o přístup ke zdrojům

- **KDO** bude ovlivňovat využití zdrojů?

Čas (v rozvrhu...), peníze (výzkum, další vzdělávání), prestiž

Ale taky: škola pro koho – elity nebo všichni? Čí zájmy?

# **ŠIRŠÍ POJETÍ KURIKULA**

# Širší pojetí kurikula rozšiřuje pohled od plánu dvěma směry

1. Nejen plán,  
ale také co se **realizovalo**  
a čeho se podařilo  
**dosáhnout**

2. Nejen co bylo  
plánováno, ale také  
neplánované efekty školy  
(**skryté** kurikulum)

# Širší pojetí kurikula rozšiřuje pohled od plánu dvěma směry

Ptáme se nejen, co je plánováno,

ale také co bylo **reálně** ve škole probráno

a nakolik žáci učivo **zvládli**, mají odpovídající znalosti, dovednosti a postoje, a nakolik škola má žádoucí efekty na žáky



# Terminologie TIMSS

<b><i>zamýšlené kurikulum</i></b>	<i>intended curriculum</i>	<i>Analýza dokumentů (kurikulárních, učebnic)</i>
<b><i>realizované kurikulum</i></b>	<i>implemented curriculum</i>	<i>Pozorování, dotazníky</i>
<b><i>dosažené kurikulum</i></b>	<i>attained curriculum</i>	<i>Testované znalosti Obliba předmětů...</i>



# Plánované a realizované kurikulum

- – rozdíl může být vědomý či nevědomý, důsledkem záměru školy klamat či prosté lidské skutečnosti, že realita dopadne vždy trochu jinak než plán.
- Základní dilema záměr (intence) a realita, teorie a praxe.

# Rozšiřující poznámka:

## Existuje i podrobnější členění

<b><i>koncepční forma</i></b>	<i>koncepce, vize, plány</i>	<i>formulace národních priorit vzdělávání koncepce různých zájmových skupin</i>
<b><i>projektová forma</i></b>	<i>konkrétně plánované projekty obsahu vzdělávání</i>	<i>vzdělávací programy, učební plány a osnovy (škol, předmětů), standardy vzdělávání, učebnice</i>
<b><i>realizační forma</i></b>	<i>obsah vzdělávání prezentovaný subjektům edukace</i>	<i>konkrétní akty prezentace učiva realizované učiteli či výukovými médii</i>
<b><i>rezultátová forma</i></b>	<i>obsah vzdělání percipovaný subjekty edukace</i>	<i>vzdělávací výsledky – osvojené učivo</i>
<b><i>efektivní forma</i></b>	<i>obsah vzdělání fungující na straně subjektů edukace</i>	<i>efekty obsahu vzdělávání profesní kariéry lidí, jejich politických aj. postojích apod.</i>

# „kurikulum“ a školní projekt

- **1. Identifikační údaje**
- **2. Charakteristika školy**
- **3. Charakteristika ŠVP**
- **4. Učební plán**
- **5. Učební osnovy**
- **6. Hodnocení žáků a autoevaluace školy**

# Srovnání osnov, rámcových programů a Standardů

(DONNELLY, K. a kol., 2005)

<b>Osnovy</b>	<b>Rámce založené na očekávaných výstupech</b>	<b>Standardy</b>
podrobné vymezení toho, co má být vyučováno (co se mají žáci naučit) v daném roce	zaměření na to, co žáci mají být schopni dělat na konci procesu	podrobné vymezení, co žáci mají umět a být schopni dělat na konci určité časové etapy
vztahují se ke konkrétním ročníkům	týkají se úrovní zahrnujících větší počet ročníků	vztahují se ke konkrétním ročníkům
vymezují povinnou časovou dotaci	nevymezují časovou dotaci	nevymezují časovou dotaci
založeny na vědních oborech / vyučovacích předmětech	mezioborový přístup, důraz na kompetence, postoje	založeny na vědních oborech / vyučovacích předmětech
vymezení kurikula konkrétní, srozumitelné, jednoznačné, úsporné	vymezení kurikula vágní, příliš obecné, obtížně měřitelné	vymezení kurikula konkrétní, srozumitelné, jednoznačné, měřitelné
sumativní hodnocení, požadavek zvládnutí učiva každého ročníku	kriteriální a individualizované hodnocení s důrazem na pokrok jedince	sumativní hodnocení, požadavek zvládnutí učiva každého ročníku
relativně hodně transmisivního vyučování	konstruktivistické vyučování	návrat k většímu využití přímého (transmisivního) vyučování
důraz na frontální výuku s důležitou rolí učitele	učitel podporuje žáky při jejich samostatném učení	důraz na frontální výuku s důležitou rolí učitele

**STANDARDY**

# Současná tendence v zahraničí: **Standards** jako nový typ kurikulárního dokumentu

Východiska – nespokojenost s úrovní znalostí

- 1983 – USA: A Nation at Risk
- 1988 – Národní kurikulum pro Anglii a Wales
- 2001: USA – No Child Left Behind
- Německo – PISA 2000: šok

Austrálie, Nový Zéland, Kanada...

Decentralizace bez měření výsledků se neosvědčila.

# Jaké standardy a proč

- Odkud se vzala myšlenka vzdělávání založeného na standardech?
- Jaké typy standardů lze vytvořit?
- Jsou standardy kompatibilní se stávající koncepcí reformy?

# Základní idea reformy založené na standardech

1. všichni žáci by měli dosahovat vysoké úrovně výkonu (=standardů);
2. každému žákovi by měly být vytvořeny podmínky (kvalitní příležitosti k učení), které mu umožní těchto standardů dosáhnout.

OECD (1995)



# Typy standardů

Obsahové

- Co má žák zvládnout


Evaluační

- Jak dobře (nakolik) to má zvládnout

Procesuální

- Jaké podmínky se mu pro vytvoření mají vytvořit

# Příklad vazby standardů

Obsahový standard	I. Rozumí struktuře a vlastnostem hmoty, charakteristikám energie, a interakci mezi hmotou a energií.	
Benchmark	I. ... II. Ví, že pro vykonání práce je třeba energie a že ta má různé formy. II. ...	
Standard výkonu (evaluační)	1. ... 2. ... 3. Popíše, jak se určité vlny pohybují hmotným prostředím (např. zvuk ve vodě) a jiné ve vakuu (např. RTG, TV, rozhlas) 4. ...	
Testová úloha k standardu	Jeden žák chtěl pokusem studovat účinek zvukových vln. Natáhl balonek na plechovku otevřenou na obou stranách. Na natažený balonek dal několik zrn rýže. Plechovku postavil na reproduktor radiopřijímače. A. Popiš, co bude žák pozorovat po zesílení zvuku přijímače. B. Vysvětli, proč zesílení zvuku přijímače vedlo k výsledku popsanému v A.	 <p data-bbox="1591 1253 1881 1319">Zdroj: <a href="http://www.ped.state.nm.us">www.ped.state.nm.us</a></p>

# Standardy a testování tvoří nesmírně vlivný nástroj

V pedagogice se (už celá staletí) střídají reformy kladoucí důraz na jednotlivé předměty a reformy zdůrazňující nadpředmětové dovednosti.

Pokud se nám zdá, že nás standardy předmětů odvádějí od kompetencí, možná máme špatnou představu o kompetencích.

- Podle zahraničních zkušeností lze očekávat, že standardy vyvolávají daleko větší změny v pojetí výuky, než dosud dokázal RVP ZV.

# Alternativní standardy

- **Standardy pro žáky se závažnějšími poruchami**
- **Je snaha, aby i pro tyto žáky byly stanoveny podnětné/náročné standardy**
- **V USA je stanoveno, že tyto standardy smějí být užívány jen při hodnocení nejvýše 1 % žáků**

# Klíčové otázky

- Jak standard stanovit
- Jak měřit jeho dosahování
- Jak pomoci, aby každý žák dosáhl úrovně standardem popsané

# **SKRYTÉ KURIKULUM**

# 3. Skryté kurikulum školy a třídy.

- Vztah oficiálního a skrytého kurikula.  
Neutrální a kritické přístupy ke skrytému kurikulu.
- Příklady jevů zahrnovaných pod označení skryté kurikulum z aprobačního oboru studenta.
- Problematika genderu, multikulturality v oblasti kurikula.

# Skryté kurikulum

- Ve škole jde o víc než o cíle a obsahy popsané v kurikulu.
- Žákům je předáváno víc (a současně méně).
- (L. Bomba; Filagová & Kaščák...)



# Plánované a realizované kurikulum

- Rozdíl může být vědomý či nevědomý, důsledkem záměru školy klamat či prosté lidské skutečnosti, že realita dopadne vždy trochu jinak než plán.
- Základní dilema záměr (intence) a realita, teorie a praxe.

# Oficiální a skryté kurikulum


Oficiální (explicitní, formální...)	
Skryté (implicitní...)	
Nulové	
Kurikulum navíc	

# Skryté kurikulum

- Nevyjádřená nebo nezamýšlená sdělení, neplánované efekty působení školy.
- Co se žáci učí, i když to není „učivo“
- Jeho nositelem jsou školní budovy, pravidla, jazyk, učebnice..., vrstevnická kultura...
- .ale za nejvýznamnějšího nositele se považuje učitel a jeho chování

Např. : pravidla chování ve třídě, zdvořilost, ale také čeho si cení dospělí a čeho vrstevníci, stereotypy...

# Skryté kurikulum



## **Kladné nebo neutrální pojetí:**

Skryté kurikulum školy funkčně připravuje děti na jejich budoucí životní role



## **Kritické pojetí:**

Přispívá k nerovnostem ve vzdělávání, k udržení nadvlády ve společnosti, působí destruktivně na cíle školy...

# Příklad skrytého kurikula: různý význam školních předmětů

- Anglické kurikulum přiznává, že existují „core“ předměty, že existují priority. Politika – přidělování zdrojů, na tyto předměty se přidělují zdroje. I škola dělá politiku v tomto smyslu.
- Prvouka, vlastivěda, občanská výchova – jsou českými učiteli vnímány jako odpočinkové předměty druhého, nebo spíš třetího řádu. V našem kurikulu to ovšem není přiznané, takže určování toho, co je důležité a co ne, je do určité míry „nevědomé“, tak, jak o tom mluví C. Lévi-Strauss.

## Oficiální / formální kurikulum

Oficiální kurikulum české školy deklaruje důraz na klíčové kompetence, průřezová témata

Konflikt se skutečnými prioritami škol, rodičů atd.

# Jsou všechny předměty považovány za stejně důležité?

(Důležitost školních předmětů na ZŠ - vnímání veřejnosti, výzkum Walterové a kol. 2010)

Cizí jazyky	6,4
Český jazyk a literatura	6,3
Matematika	6,0
ICT	5,8
Zeměpis	5,2
Přírodopis	5,0
Dějepis	5,0
Fyzika	4,9
Chemie	4,8
„Výchovy“ (7)	4,7 - 3,8
Hudební výchova	3,8
Náboženství	2,5

- Kam jsou zařazovány během dne hodiny „druhořadých předmětů“?
- Jak se liší hodiny předmětů „důležitých“ a „nedůležitých“?
- Kdo vyučuje „nedůležité“ předměty na druhém stupni?



Skryté kurikulum je předáváno  
školními budovami, učebnicemi,  
jazykem...



# Nulové kurikulum

- To, o čem se nemluví
- Co se žáci učí tím, že se něco neučí?
- *Teorie rezistence, kritická pedagogika*
- Např. vysoká vs. masová kultura (kánon uměleckých děl)
- Kultury menšin (etnických, sexuálních...)

# Nulové kurikulum

- Může jít o témata, která jsou pro učitele nějak nepříjemná (kontroverzní...)
- Existují obavy, že plošné standardizované testování může vést k tomu, že školy budou vypouštět vše, co není testováno (stane se z toho právě nulové kurikulum)

# Kurikulum navíc (extra)

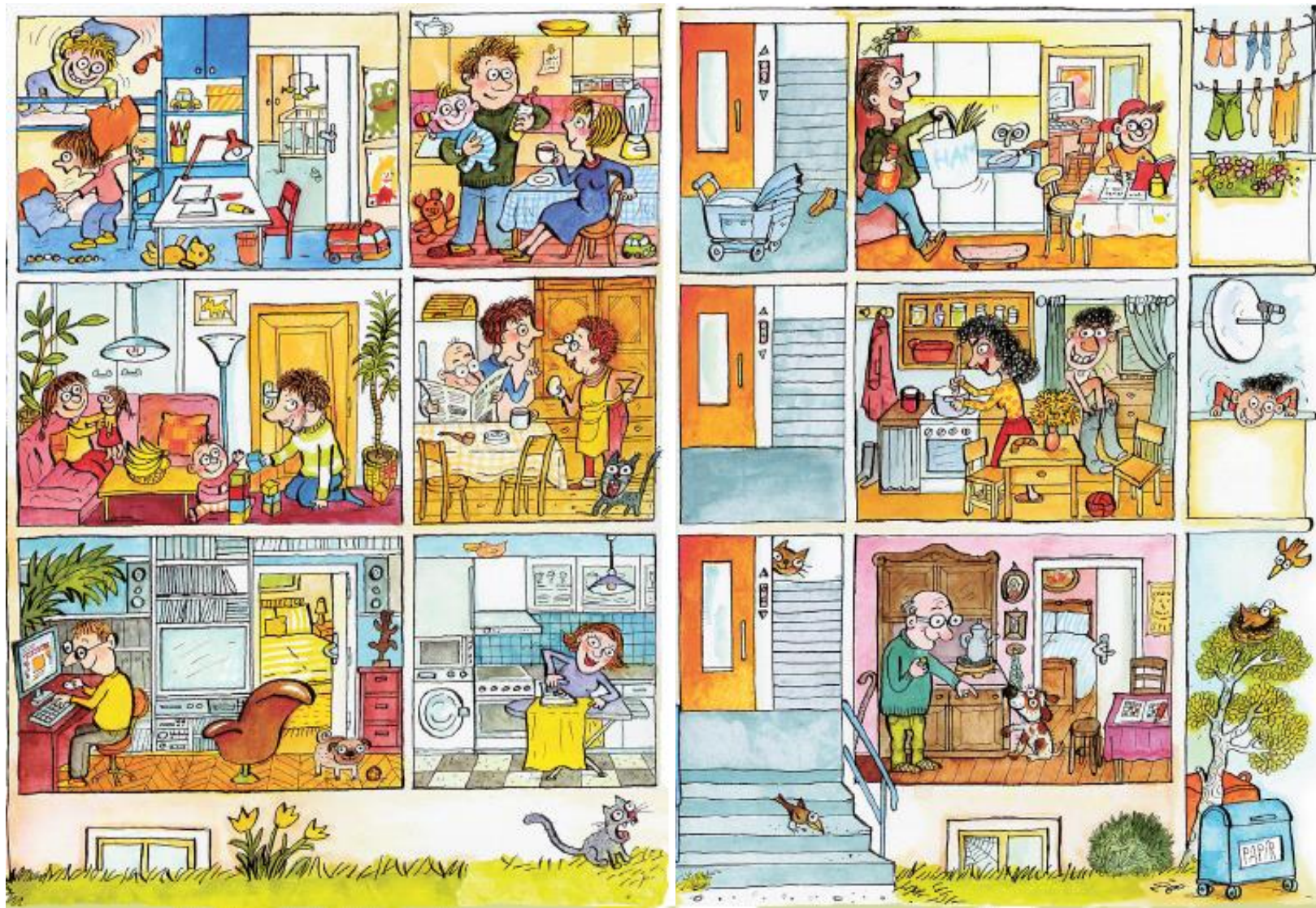
- Aktivity mimo vyučování, nabídka kroužků, zájmových činností...
- V současné době v ČR často zajišťována ve spolupráci s komerčními subjekty
- Marginalizované skupiny (minority, děti ohrožené chudobou, neprospívající) se méně zapojují, může dále přispívat k nerovnostem
- Naopak, může být uchopeno jako nástroj integrace a sociální prevence
- Řada příznivých efektů účasti pro rizikové žáky

**MEZI KURIKULÁRNÍ DOKUMENTY  
SE NĚKDY ŘADÍ I UČEBNICE**

- Učebnice mohou mít větší vliv na kurikulum než RVP ZV nebo ŠVP
- Často také přispívají ke skrytému kurikulumu



# Ukázka učebnice prvouky – Rodiny vypadají různě



# Ukázka učebnice prvouky

## Detail předchozí stránky



- ... i muž a žena v přízemí tvoří rodinu, přestože nemají děti...
- Kluk bydlící s tatínkem má rodinu, která má čtyři členy. Jak může vypadat jeho rodina?



# Shrnutí

Dva typy definic (pojetí) kurikula	Formy/úrovně existence kurikula
Užší pojetí: kurikulum jako plán	Zamýšlené
Širší pojetí: kurikulum jako celková zkušenost ve škole	Zamýšlené Realizované Dosažené Skryté Nulové ....